

ГЛОБЕНКО Геннадій Іванович,

кандидат юридичних наук, доцент,

професор кафедри кримінального процесу

та організації досудового слідства факультету № 1

Харківського національного університету внутрішніх справ

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1533-9213>

ДО ПИТАНЬ УЧАСТІ ЗАХИСНИКА ПІД ЧАС ЗДІЙСНЕННЯ СПЕЦІАЛЬНОГО ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Питання щодо забезпечення невідворотності притягнення особи до кримінальної відповідальності за вчинене кримінальне правопорушення є одним з ключових і завжди перебуває в полі зору кримінально-правової політики провідних країн світової спільноти. Одним із процесуальних засобів його забезпечення, за випадків коли особа переховується від органів досудового розслідування та суду, є застосування процедури заочного кримінального провадження. Досліджуючи можливість здійснення кримінального провадження за відсутності особи, яку підозрюють у вчиненні злочину зазначимо, що в законодавстві багатьох країн процедура «in absentia» дещо відрізняється від спеціального досудового розслідування в Україні, оскільки може бути використана лише щодо нетяжких злочинів на стадії судового розгляду, а відсутність підозрюваного на стадії досудового розслідування призводить до зупинення такого розслідування.

До національного законодавства процедура спеціального досудового розслідування запроваджена Законом України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо невідворотності покарання за окремі злочини проти основ національної безпеки, громадської безпеки та корупційні злочини» від 7 жовтня 2014 р. Подальша трансформація процедури «in absentia» відбувалась завдяки прийняттю цілої низки Законів України, положеннями яких значно розширено можливості для його здійснення, зокрема й щодо воєнних злочинів і пов'язаних з війною кримінальних правопорушень. Регламентація досліджуваного провадження має місце як в главі 24-1 КПК України, так і в деяких окремих нормах, зокрема, в ст. 7, ч. 1 ст. 34, ч. 2 ст. 52, ст. 139, ст. 176, ст. 216 КПК України. Детальний аналіз їх положень вказує на те, що на сьогодні правове регулювання і здійснення спеціаль-

ного досудового розслідування характеризується низкою недоліків і прогалин.

З огляду на вказане зосередимо увагу на особливостях участі захисника у таких провадженнях. Зважаючи на те, що підозрюваний під час кримінального провадження «in absentia» безпосередньо не реалізує передбачені КПК України права, не означає, що в нього відсутні дієві механізми захисту його прав і законних інтересів. Для належної реалізації права на захист підозрюваного в таких провадженнях забезпечується обов'язкова участь захисника, якому надсилаються копії документів, що підлягають врученню підозрюваному (ч. 1 ст. 297-3, ч. 2 ст. 297-5 КПК України). До того ж, якщо підозрюваний самостійно не залучив захисника, слідчий суддя зобов'язаний вжити необхідних заходів для його залучення. Однак у провадженнях «in absentia» здебільшого захисник не має зв'язку з підозрюваним, а тому, по-перше, не може узгодити з ним відповідну правову позицію, а по-друге, у разі необхідності не може своєчасно повідомляти про хід кримінального провадження. Крім цього, приписи КПК України не передбачають надання захиснику для ознайомлення як копії клопотання про здійснення спеціального досудового розслідування, так і відповідних матеріалів, якими слідчий, прокурор його обґрунтовують. Окреслені чинники вкрай негативно впливають на надання підозрюваному ефективної правової допомоги.

Крім цього, приписи кримінального процесуального законодавства мають окремі протиріччя в частині визначення моменту, з якого захисник залучається до провадження «in absentia». Так, згідно п. 8 ч. 2 ст. 52 КПК України його участь є обов'язковою з моменту прийняття відповідного процесуального рішення, а отже, після постановлення слідчим суддею ухвали про здійснення спеціального досудового розслідування. Зі свого боку, положення ч. 1 ст. 297-3 КПК України передбачають, що розгляд клопотання про здійснення спеціального досудового розслідування відбувається за обов'язкової участі захисника. З огляду на вказане, на наше переконання, участь захисника у досліджуваних провадженнях слід передбачити саме з моменту отримання слідчим суддею клопотання про здійснення спеціального досудового розслідування.

Загалом процесуальні повноваження захисника в провадженнях «in absentia» не мають зводитись лише до одержувача копій відповідних процесуальних документів, які у подальшому підлягають врученню підозрюваному. До речі використання законодавцем

терміну «вручення» в назві ст. 297-5 КПК України (Порядок вручення процесуальних документів підозрюваному при здійсненні спеціального досудового розслідування) є не коректним. Оскільки довідкова література надає його тлумачення як – давати комусь що-небудь особисто, безпосередньо в руки, що аж ніяк не підходить для спеціального досудового розслідування.

У контексті розгляду окресленого аспекту також звертає на увагу огляд судової практики Касаційного кримінального суду щодо здійснення спеціальної процедури кримінального провадження (досудового розслідування та судового розгляду) за відсутності обвинуваченого (*in absentia*) з питань пасивної участі захисника. Така участь захисника є істотним порушенням кримінального процесуального закону, порушенням права на захист, що перешкоджає суду ухвалити законне й обґрунтоване судове рішення. Пасивною участю захисника, зокрема, може вважатися незаявлення ним жодних заяв чи клопотань, спрямованих на захист обвинуваченого, згода з усіма клопотаннями сторони обвинувачення, відсутність інформації про зустрічі з обвинуваченим, незгодження з ним лінії захисту від обвинувачення.

Резюмуючи викладе зазначимо, що приписи глави 24-1 КПК України зазнали значної кількості змін та доповнень, що вказує на складність правового регулювання цих правовідносин. Загалом регламентація інституту спеціального досудового розслідування в цілому відповідає вимогам сьогодення, однак окремі аспекти процедури «*in absentia*» потребують подальшої розробки та унормування.